

B. Balbín: Rozprava krátká, ale pravdivá (Obrana jazyka slovanského, obzvláště českého)

Latinsky psanou Rozpravu krátkou, ale pravdivou věnoval Bohuslav Ludvík Alois Balbín z Orličné v úvodní kapitole svému příteli Janu Tomáši Pešinovi z Čechorodu. V ostatních sedmnácti kapitolách pak se B. Balbín zabývá řadou historických otázek. Argumentuje s citovým zaujetím, někdy je v obecnosti závěrů nepřesný, neváhá použít i alegorii bajky. Jeho zaujetí pro národ má výrazný etický a emocionální podtón. Sleduje příliv cizinců do Čech, snášenlivost české povahy. Vrací se ke stěhování národů v Evropě, k německé rozpínavosti, k likvidaci Polabských Slovanů. Rozebírá příčiny úpadku slovanských jazyků. Kritizuje českou lehkomyšlnost, lhostejnost šlechty. Všímá si i sociálních otázek, kdy přílišná chudoba bývá příčinou společenských otřesů. Poukazuje na listinný materiál a městské knihy, podle nichž je zřejmé, že do dvacátých let 17. století převládala v úředním styku čeština. V dalším historickém návratu hovoří o starobylosti a důstojnosti slovanského jazyka. K ní přispívá i staroslověnská tradice. Horuje pro to, aby panovník znal jazyk svých poddaných. Řadou příkladů dokládá, jak jednotlivé národy střeží svůj jazyk. Jmenuje významnější osobnosti, jež ovládaly slovanský jazyk a byly vychovávány ve slovanském národním duchu. Shrnuje slavná vítězství slovanských zbraní. Uzavírá poukazem na morální i státnickou odpovědnost panovníků za zachování stavu jejich národa i jazyka. K potlačování jazyka se přidružuje politické bezpráví. Vztah k českému národu i jazyku dokumentuje na několika panovnických osobnostech. Stagnací vlastní mrhá panovník i své dědictví. Dílo vrcholí apoteózou českého jazyka, který si zachoval svou původnost, i když do něho pronikla řada cizích slov. Němčina jich má daleko více. Do češtiny je možno překládat všechna významná díla. Čeština má slavnou tradici své literatury, slovníků, bohatou slovní zásobu, tradici biblických překladů. Autor polemizuje s tvrzením, že jde o nesnadný jazyk a jazyk hrubý, nelibozvučný. Závěr vkládá naději ve svatého Václava, který se stane Vratislavem (vrátí slávu) a česky cituje verš svatováclavského hymnu Nedej zahynouti nám i budoucím.

Balbínova Rozprava koncipovaná roku 1672 za nuceného pobytu v Klatovech, kam byl přeložen z Prahy pro podezření, že zpochybňuje dědičnost habsburského rodu na českém trůnu, zůstala netištěna ve vlastnictví J. T. Pešiny. Po Pešinově smrti se rukopis stal majetkem augustiniánů u svatého Václava na Starém Městě pražském. Zde jej objevil František Mar-

tin Pelcl. V roce 1775 dílo vydal v latinském znění a publikaci nazval tradovaným titulem – *Dissertatio apologetica pro lingua Slavonica precipue Bohemica*. B. Balbín totiž svůj spis nijak nenazval. Uvedl jej obsáhlou předmlouvou, v níž charakterizoval tematiku: *De regni Bohemiae felici quondam, nunc calamitoso statu... brevis, sed accurata tractatio* (Stručné, ale zevrubné pojednání o kdysi příznivém, nyní zbědovaném stavu Českého království). Pod Pelclovým názvem vstoupila Balbínova Obrana do literární historie.

Pelclova edice latinského textu vzbudila opět nevoli úřadů. Dvorním dekretem bylo šíření Obrany zakázáno, sám F. M. Pelcl byl postižen třídním vězněním. Nicméně toto objevené, zachráněné a aktualizované Balbínovo dílo zahajuje řadu následujících obran českého jazyka.

Několik výňatků z Obrany přeložených do češtiny uveřejnil ve Slovanu Karel Havlíček Borovský. Úplný český překlad pořídil v roce 1869 Emanuel Tonner. Úpravu a modernizaci Tonnerova překladu vydal v roce 1923 Josef Dostál.

Znovu se k textu a problematice vrátil Milan Kopecký. Dílo nově přeložil a nově nazval. Pelclův název totiž plně nevystihuje podstatu Balbínova spisu. Pod názvem *Rozprava krátká, ale pravdivá* pak Balbínovu práci M. Kopecký vydal v roce 1988.

Výběrová bibliografie:

- Bohuslav Balbín a kultura jeho doby v Čechách. Praha 1992
Bohuslava Balbína Obrana národu slovanského, zvláště českého. Slovan, 1, 1850, 20. 5., s. 77–83, 29. 5., s. 147–152
Bohuslava Balbína Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště pak českého. Praha 1869
Balbín, B.: Obrana jazyka slovanského, zvláště českého. Praha 1923.
Kalista, Z.: Bohuslav Balbín. 2. vyd. Praha 1947
Kopecký, M.: Listy filologické, 111, 1988, s. 120–124
Týž: Bohuslav Balbín a jeho tak řečená Obrana. In: Antonín Kratochvíl (ed.), Rozhlasová univerzita Svobodné Evropy. 3. Mnichov, Plzeň, Brno 1996, s. 156–161
Kučera, J. P., Rak, J.: Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře. Praha 1983
Rejzek, A.: P. Bohuslav Balbín T. J. Praha 1908.

**Autorem stručné a výstižné charakteristiky Balbínovy Obrany je Viktor Viktora;
z knihy Literatura v diskusi (2000)**